

Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України» у 2017-2022 рр.: основні результати діяльності, перспективи розвитку

Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України» є державною бюджетною неприбутковою науковою установою з правами юридичної особи, що здійснює фундаментальні та прикладні дослідження. Інститут перебуває у віданні Національної академії наук України та входить до складу Відділення економіки Національної академії наук України.

Головними напрямками наукової діяльності Інституту, затвердженими Президією НАН України, є:

- наукові засади формування регіональної політики та просторового розвитку;
- еколого-економічні проблеми та перспективи раціонального використання природно-ресурсного потенціалу регіонів України, сталого розвитку гірських територій;
- фінансові ресурси регіону та проблеми його інноваційно-інвестиційного забезпечення;
- регіональна соціальна політика, демографічні проблеми в регіоні, регулювання міграційних процесів;
- перспективи розвитку територіальних громад, транскордонного співробітництва та підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій.

З 1.02.2019 р. і дотепер до структури Інституту входять сім наукових підрозділів:

- відділ регіональної економічної політики;
- відділ проблем реального сектору економіки регіонів;
- відділ регіональної екологічної політики та природокористування;
- відділ регіональної фінансової політики;
- відділ просторового розвитку;
- сектор транскордонного співробітництва;
- відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів.

Упродовж звітнього періоду кадрова політика здійснювалася з орієнтацією на збереження кадрового складу Інституту, підвищення професійного рівня наукових кадрів та його поповнення науковцями вищої кваліфікації для забезпечення розвитку та рівня наукової тематики.

Незважаючи на складну фінансову ситуацію останніх років, вдалося стабілізувати чисельність і покращити якісний склад наукових працівників Інституту. Суттєво збільшилася кількість докторів наук (як за рахунок підготовки власних наукових кадрів, так і за рахунок залучення провідних науковців з інших установ (у т. ч. і за сумісництвом).

Якщо на кінець 2017 р. в Інституті працювало 73 дослідники (крім аспірантів та докторантів, у т. ч. 3 сумісники), 15 докторів наук (сумісників – 3), 39 кандидатів наук, то на кінець 2022 р. в Інституті працювало 72 дослідники (крім аспірантів і докторантів, у т. ч. 12 сумісників), 24 доктори наук (сумісників – 8), 40 кандидатів наук (сумісників – 4).

За звітний період зменшився середній вік докторів наук (з 57 до 53 років). Водночас зріс середній вік кандидатів наук (з 40 до 43 років) та дослідників (з

42 до 44 років), що пов'язано із загальнодержавною тенденцією до зменшення припливу випускників ЗВО в наукові установи та зацікавленості молоді займатися науковою діяльністю. Якщо на кінець 2017 р. в Інституті працювало 28 молодих науковців (у т. ч. 4 докторанти, 16 кандидатів наук), то на кінець 2022 р. в Інституті працювало 20 молодих науковців (у т. ч. 2 доктори наук, 8 кандидатів наук).

Найбільш важливою проблемою забезпечення виконання наукових досліджень залишається фінансове забезпечення діяльності Інституту. Завдяки виконанню пріоритетних наукових досліджень за бюджетною програмою 6541230 було забезпечено належну оплату праці працівників трьох наукових підрозділів категорії «А». Водночас проблемним залишається питання забезпечення повної зайнятості працівників інших підрозділів.

Через суттєве обмеження в умовах воєнного стану обсягів бюджетного фінансування державної, конкурсної та програмно-цільової тематики НАН України питання фінансування досліджень, оплати праці працівників та утримання установи у 2022 р. суттєво загострилося. До цього додаються проблеми скорочення в умовах воєнного стану фінансових можливостей потенційних замовників НДР госпдоговірної тематики.

Надходження до спецфонду від оренди приміщень дозволяє частково вирішувати проблему оплати комунальних послуг, послуг зв'язку, видавничої діяльності. Однак в умовах зростання вартості цих послуг, як і необхідності здійснення поточного ремонту будівлі (зокрема ремонту даху, кабінетів і приміщень загального користування, утеплення будівлі, оновлення меблів тощо), сталого енерго – та ресурсозабезпечення установи, надзвичайно актуальною є потреба фінансової підтримки Інституту як балансоутримуючої установи з боку Президії НАН України.

Серед інших проблемних питань матеріально-технічного забезпечення Інституту, що потребують вирішення, залишаються:

- модернізація комп'ютерного парку сучасними ПК;
- придбання спеціалізованого дослідницького програмного забезпечення та його впровадження;
- недостатня кількість ліцензованого програмного забезпечення.

Наукова діяльність Інституту у звітний період визначалася основними напрямками наукових досліджень, відповідними програмами й тематичними планами робіт, спрямованих на розроблення наукових основ сучасної регіональної політики.

Концепцією стратегічного розвитку установи на 2018-2027 рр. (схваленої Вченою радою Інституту 29.06.2017 р., протокол № 3, URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20170001.pdf>) визначено такі основні напрями наукових досліджень Інституту на середньострокову перспективу:

- наукові засади формування та реалізації державної регіональної політики;
- дослідження соціально-економічних проблем та перспектив просторового розвитку територіально-суспільних систем різних ієрархічних рівнів (громад, міст, районів, регіонів);
- розроблення моделей економічного розвитку регіонів на засадах ефективного використання їх ендogenous потенціалу;
- соціально-гуманітарний розвиток регіонів у контексті сучасних трендів та регіональна міграційна політика;
- науково-практичні основи формування і реалізації регіональної екологічної політики;
- фінансове забезпечення процесів соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад;
- наукове супроводження процесів реформування адміністративно-територіального устрою держави та публічних фінансів;

- сучасні тенденції розвитку урбаністичних процесів, проблеми функціонування міст та їх взаємодії із сільськими територіями;
- диверсифікація форм і напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій;
- розвиток реального сектору економіки регіонів України та моделі його інвестиційного забезпечення;
- розвиток транскордонних регіонів у контексті активізації євроінтеграційних процесів.

Відповідно до статутних завдань та Концепції стратегічного розвитку Інституту, наукова діяльність Інституту у звітний період була спрямована на виконання наукових досліджень такої тематики:

За напрямом «Наукові засади формування регіональної політики та просторового розвитку»:

- Наукові засади формування моделі сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації.
- Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: оцінка ефективності, напрями удосконалення.
- Виокремлення проблемних територій та інструментарій стимулювання їх економічної активності.
- Методологічні засади smart-спеціалізації регіонів України.
- Механізми реалізації регіональної політики в умовах децентралізації влади в Україні.
- Подолання ексклюзивності регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.
- Форми просторової організації бізнесу та механізми її регулювання.
- Детінізація та використання потенціалу сектору комерційних послуг у забезпеченні соціально-економічного зростання регіонів України.
- Трансформація структури економіки міст Західного регіону України.
- Глобалізаційні чинники та ризики ендегенного розвитку регіонів України.
- Загрози та виклики розвитку сільських територій Західного регіону України в умовах реалізації Угоди про Асоціацію з ЄС.
- Розвиток центр-периферійних взаємодій в регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації.
- Зміцнення спроможності територіальних громад на основі ефективного використання ендегенного потенціалу.
- Детермінанти зростання продуктивної спроможності економіки регіонів України.
- Трансформація моделі просторового розвитку України.
- Механізми розвитку функціональних типів територій в умовах реалізації нової регіональної політики.

За напрямом «Еколого-економічні проблеми та перспективи раціонального використання природно-ресурсного потенціалу регіонів України, сталого розвитку гірських територій»:

- Формування та механізми реалізації сучасної політики розвитку гірських територій.
- Система економічного регулювання екологічної безпеки регіону в умовах децентралізації влади.
- Екологічна безпека як складова якості життя в українсько-польському прикордонні: методи оцінки та системи управління.
- Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України: оцінка та шляхи підвищення.
- Структурно-функціональне й інституційне забезпечення регіональної системи управління відходами в умовах децентралізації.

За напрямом «Фінансові ресурси регіону та проблеми його інноваційно-інвестиційного забезпечення»:

- Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах реформування місцевого самоврядування.
- Ризики бюджетної децентралізації у формуванні фінансового потенціалу територіальних громад Карпатського регіону.
- Управління активами територіальних громад.
- Фінансові детермінанти забезпечення економічного зростання регіонів і територіальних громад на засадах поведінкової економіки.
- Фінансова політика забезпечення економічного зростання територіальних громад в умовах нестабільності.
- Складові підвищення конкурентоспроможності промисловості Західного регіону в умовах вільної торгівлі між Україною і ЄС.
- Форми реалізації потенціалу розвитку переробних виробництв Західного регіону України.
- Наукові засади структурної трансформації промислового сектору економіки регіонів України.
- Оцінка інноваційного потенціалу регіонів України в контексті формування стратегій смарт-спеціалізації.
- Розвиток машинобудування в Україні на засадах локалізації vs кооперації.

За напрямом «Регіональна соціальна політика, демографічні проблеми в регіоні, регулювання міграційних процесів»:

- Механізм регулювання міграції в умовах трансформації регіональних ринків праці.
- Міграційна активність населення Карпатського регіону.
- Механізми проактивної політики зниження соціальної вразливості населення (на прикладі Карпатського регіону України).
- Організаційно-економічні засади розвитку соціальної сфери територіальних громад.
- Трансформація системи соціального захисту в Україні: загальнодержавні пріоритети та регіональні особливості.
- Інституційні інструменти сталого розвитку професійної (професійно-технічної) освіти регіону на засадах публічно-приватного партнерства.
- Якість життя населення Карпатського регіону України: екологічні та соціальні детермінанти.
- Міграційна мобільність молоді Карпатського регіону України: проблеми збереження та розвитку людського потенціалу.

За напрямом «Перспективи розвитку територіальних громад, транскордонного співробітництва та підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій»:

- Трансформація економічного середовища прикордонних територій в рамках дії Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.
- Визначення перспектив участі суб'єктів господарювання прикордонних регіонів України у глобальних ланцюгах доданої вартості.
- Логістично-транспортні чинники економічного зростання прикордонних областей Західного регіону України.
- Соціально-економічне обґрунтування перспектив розбудови мережі пунктів пропуску через державний кордон у Закарпатській області.
- Стимулювання місцевого економічного зростання в прикордонних регіонах у процесі інтеграції до ЄС: кращі практики країн Східного партнерства.

За результатами державної атестації установи у 2020 р. наказом Міністерства освіти і науки України від 17.06.2020 р. № 817 Інститут віднесено до I класифікаційної групи, до якої належать наукові установи, що мають високий рівень отриманих результатів діяльності, визнані в Україні та світі,

демонструють високий науковий потенціал та ефективно його використовують для подальшого розвитку, інтегровані у світовий науковий простір та Європейський дослідницький простір з урахуванням національних інтересів.

Протягом звітнього періоду Інститутом виконувалось 60 науково-дослідних робіт, з них завершено 50 НДР (1 – державної тематики, 17 – програмно-цільової та конкурсної тематики НАН України, 20 – відомчої тематики та 12 – госпдоговірної тематики).

За результатами досліджень у 2017-2022 рр. науковцями установи підготовлено та надіслано в органи влади, установи та організації 376 розробок (наукових доповідей, доповідних і наукових записок, аналітичних та експертних матеріалів, методичних рекомендацій тощо), впроваджено 288 розробок (інформація про впроваджені розробки – URL: <http://www.ird.gov.ua/ird01/r1047>), до центральних державних органів країни у звітному періоді скеровано 185 розробок, упроваджено 109 розробок.

У звітному періоді Інститут здійснював дослідження за науковим профілем своєї діяльності, спрямовані на:

- формування наукових засад сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації;
- обґрунтування стратегічних пріоритетів і напрямів удосконалення вітчизняної моделі адміністративно-фінансової децентралізації, оцінювання впливу механізмів адміністративно-фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів та територіальних громад;
- формування моделі smart-спеціалізації регіонів України та розроблення на цій платформі стратегій розвитку окремих областей України;
- обґрунтування механізмів реалізації регіональної політики в Україні в сучасних умовах і напрямів подолання ексклюзивності регулювання соціально-економічного розвитку регіонів;
- розроблення методологічних засад ідентифікації функціональних типів територій України та обґрунтування інструментарію стимулювання їхньої економічної активності; стратегічне оцінювання територій різних функціональних типів у контексті наявних ризиків та потенціалу розвитку в умовах російської агресії;
- дослідження фінансових детермінант економічного зростання регіонів і територіальних громад в умовах невизначеності; дослідження впливу нестабільності на фінансове забезпечення розвитку територій;
- визначення напрямів підвищення ефективності механізмів управління активами територіальних громад та обґрунтування ефективних механізмів формування їхнього фінансово-економічного потенціалу в контексті реалізації реформи місцевого самоврядування;
- обґрунтування наукових засад перспективної політики комплексного розвитку гірських територій України, розроблення рекомендацій з вдосконалення економічного регулювання екологічної безпеки регіонів в умовах децентралізації влади; розроблення інструментарію оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону;
- визначення напрямів модернізації сільських територій і чинників економічного стимулювання розвитку сільських територіальних громад;
- дослідження структурної трансформації промислового сектору економіки регіонів України, урахуваючи зовнішні впливи, та побудову економіко-математичних моделей оптимізації структури промисловості України в секторальному розрізі;
- обґрунтування організаційно-економічних форм реалізації потенціалу розвитку переробної промисловості у регіонах України;

- розроблення механізмів регулювання просторової організації бізнесу, дослідження процесів структурної трансформації економіки міст Західного регіону України;
- обґрунтування механізмів детінізації ринку комерційних послуг на національному та регіональному рівнях;
- розроблення нових підходів до регулювання міграційних процесів в Україні в умовах трансформації регіональних ринків праці в Україні, дослідження міграційної мобільності молоді Карпатського регіону України, обґрунтування напрямів та інструментарію економічного регулювання зовнішньої міграції населення;
- оцінювання конкурентних переваг прикордонних регіонів України в контексті перспектив інтеграції їх до глобальних ланцюгів доданої вартості, визначення основних тенденцій та перспектив розвитку логістично-транспортної інфраструктури прикордонних областей Західного регіону України;
- дослідження особливостей та закономірностей трансформації сучасної моделі просторового розвитку в умовах нових викликів; виявлення загроз та ризиків ендogenous розвитку регіонів України в умовах воєнного стану;
- розроблення науково-методичних засад оцінювання продуктивної спроможності економіки регіонів;
- аналіз стану та тенденцій поширення соціальної вразливості населення в умовах російської агресії;
- розроблення наукових засад формування організаційно-економічного механізму системи управління відходами;
- тощо (перелік виконуваних установою НДР – URL: <http://www.ird.gov.ua/ird01/p1046>).

Цільовими аудиторіями, для яких Інститут надає наукові послуги, є:

- центральні органи державної влади (профільні міністерства, комітети Верховної Ради України, департаменти Офісу Президента України);
- органи регіональної влади (обласні та районні державні адміністрації, обласні та районні ради);
- органи місцевого самоврядування;
- підприємства, установи, професійні асоціації, громадські організації;
- заклади вищої освіти.

Концепція надання наукових послуг передбачає:

- виконання науково-дослідних робіт і наукових розробок в інтересах замовників;
- підготовку документів концептуального та прогностичного характеру, проектів законів і нормативних актів, наукових доповідей, експертно-аналітичних матеріалів, методичних рекомендацій для центральних органів влади;
- розроблення проектів стратегій і програм соціально-економічного розвитку територіальних одиниць різного рівня, інших проектів регіонального та місцевого розвитку;
- підготовку методичних, науково-аналітичних матеріалів з питань регіонального та місцевого розвитку;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти;
- організацію конференцій, круглих столів, нарад, семінарів міжнародного, загальнонаціонального та регіонального рівня з обговорення актуальних проблем регіонального та місцевого розвитку за участю представників органів влади, підприємницьких структур і громадських організацій.

Зокрема:

- на замовлення Пустомитівської районної асоціації місцевих громад «Громади Пустомитівщини» розроблено Стратегію розвитку Пустомитівського

- району Львівської області на період до 2025 року, яка затверджена сесією Пустомитівської районної ради (2017 р.);
- підготовлено проекти комплексних програм модернізації сільських територій в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для Золочівського та Старосамбірського районів Львівської області (2017 р.);
 - на замовлення департаменту економічної політики Львівської ОДА співробітники Інституту спільно з НДЦ «Демос» НУ «Львівська політехніка» взяли участь у виконанні НДР «Оцінка та прогноз потреби в кадрах для підприємств Львівської області» (2017 р.);
 - науковці Інституту як експерти взяли участь у виконанні проекту щодо обґрунтування реформування мережі адміністративних районів Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей (ГО «Інститут регіонального розвитку», програма USAID DOBRE), а також у розробленні Стратегії розвитку Сколівського району Львівської області (2018 р.);
 - спільно з НДЦ «Демос» Національного університету «Львівська політехніка» виконано науково-дослідну роботу «Моніторинг реалізації інтелектуального потенціалу випускників ВНЗ і ПТНЗ прикордонного регіону: соціальне партнерство, державне і регіональне замовлення» (на замовлення Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України) (2018 р.);
 - на замовлення відповідних обласних адміністрацій розроблені стратегії регіонального розвитку Запорізької та Львівської областей на період до 2027 р. та плани заходів на 2021-2023 рр. з їх реалізації (2019 р.);
 - розроблені пропозиції до проекту Стратегії розвитку Київської області на 2021-2027 роки (2019 р.);
 - працівники Інституту як експерти взяли участь у виконанні проекту «Підготовка та громадське обговорення обґрунтованої пропозиції нового районного (повітового) поділу всіх областей в рамках реформи місцевого самоврядування України» (ГО «Центр політико-правових реформ», за підтримки Міністерства закордонних справ і у справах Співдружності націй Великої Британії), у межах якого здійснено моделювання нової мережі районів Вінницької, Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей (2019-2020 рр.);
 - науковці Інституту брали участь у підготовці аналітичної частини Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року та формуванні проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року (в межах програми USAID DOBRE);
 - здійснено обґрунтування та підготовку проекту Стратегії розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року (2020 р.);
 - на замовлення Департаменту освіти і науки Львівської ОДА виконано проєкт «Інституційні інструменти сталого розвитку професійної (професійно-технічної) освіти регіону на інноваційних засадах» (2021 р.);
 - здійснено соціально-економічний аналіз для розроблення проєктів стратегій шести територіальних громад Львівської області (2021 р.);
 - спільно з комунальним некомерційним підприємством Львівської обласної ради «Західноукраїнський спеціалізований дитячий медичний центр» реалізовано проєкт «Формування інноваційної медичної екосистеми регіону в контексті підвищення конкурентоспроможності Львівщини» (2021 р.);
 - як експерти співробітники Інституту взяли участь у виконанні проєктів регіонального та місцевого розвитку, які виконувалися у Львівській області за підтримки міжнародних фондів, зокрема «Формування програм місцевого економічного розвитку через інтеграцію переміщених підприємств і ВПО в економічне життя місцевих громад» (за підтримки USAID, грант

G-HOVERLA-008) та «Інструменти підтримки інтеграції переселенців у життя Підберізцівської територіальної громади: пілотний проект у Львівській області» (грант Міжнародного фонду Відродження») (2022 р.);

- спільно з Львівською ОВА працівники Інституту здійснювали розроблення стратегій розвитку до 2027 р. та планів заходів з їх реалізації Стрийської міської територіальної громади та Сколівської міської територіальної громади (2022 р.),
- розроблено Стратегічну екологічну оцінку стратегій розвитку Стрийської та Сколівської міських територіальних громад на період до 2027 р. (2022 р.);
- у 2022-2023 рр. реалізується проект «Стратегічний аналіз і рекомендації з розширення можливостей органів місцевого самоврядування і громад за допомогою відповідних стратегічних документів» (за підтримки USAID «ГОВЕРЛА», грант G-HOVERLA-019), у межах якого співробітники Інституту як експерти розробляють стратегії розвитку до 2027 р. та плани заходів з їх реалізації для 25-ти територіальних громад Львівської, Волинської та Закарпатської областей.

Результати фундаментальних і прикладних досліджень висвітлені в монографіях, наукових виданнях, статтях, доповідях, науково-методичних та експертно-аналітичних матеріалах, апробовані на комунікативних заходах міжнародного та вітчизняного рівнів.

Протягом звітного періоду працівниками Інституту підготовлено та направлено 94 експертні матеріали на замовлення та в інтересах органів центральної та регіональної влади.

Провідні науковці Інституту входили до складу низки консультаційно-дорадчих та експертних рад, які діють при центральних органах влади, зокрема:

- директор Інституту, д.е.н., проф. Кравців В. С. – до складу міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку (2017-2018 рр.);
- д.е.н., проф. Сторонянська І. З. – до складу експертної групи з розроблення проекту Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року (2019-2020 рр.);
- д.е.н., проф. Іщук С. О. – до складу робочої групи Директорату регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України з розроблення «Методики проведення інтерактивного та анкетного опитувань за напрямками досліджень індексу конкурентоспроможності регіонів» (2018 р.);
- к.е.н., с.н.с. Гулиць О. І. – до складу Наукової ради з туризму та курортів; Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Експертної ради з питань туризму та курортів при Комітеті Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики та туризму (2017-2018 рр.);
- д.е.н., проф. Іщук С. О. та д.е.н., проф. Сторонянська І. З. – до складу секції за фаховим напрямом «Економіка» Наукової ради Міністерства освіти і науки України (2019-2022 рр.);
- д.е.н., проф. Сторонянська І. З. – заступник голови, д.е.н., проф. Шульц С. Л. – член експертної групи ЕГ-02 з оцінювання ефективності діяльності наукових установ за напрямом «Суспільні науки» (2020-2022 рр.);
- д.е.н., с.н.с. Возняк Г. В. – до складу комісії конкурсу «Наука для безпеки і сталого розвитку України» Національного фонду досліджень України (заступник голови 7-ї панелі) (2021-2022 рр.);
- д.е.н., с.н.с. Тимечко І. Р. – національний консультант у сфері демократичного врядування в Україні Ради Європи (2021-2022 рр.), входила до складу робочої групи з підготовки Закону України «Про внесення змін до Закону «Про транскордонне співробітництво»» при Комітеті Верховної Ради України з питань європейської інтеграції (2017 р.).

Інститут щорічно проводить низку конференцій та круглих столів, присвячених актуальним проблемам регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів, реформи децентралізації, транскордонного співробітництва. За період 2017-2022 рр. Інститут був організатором або співорганізатором понад 70 наукових заходів, зокрема 36 міжнародних і чотирьох всеукраїнських конференцій, 10 круглих столів (включно із шістьма міжнародними), дев'яти міжнародних семінарів, а також наукових читань, робочих зустрічей та засідань тощо. Широке висвітлення результатів досліджень на комунікативних заходах міжнародного та вітчизняного рівнів дозволяє популяризувати наукову продукцію Інституту, доводити її конкурентоспроможність.

Загалом за звітний період науковці Інституту взяли участь у 415 науково-комунікаційних заходах (міжнародних і вітчизняних конференціях, круглих столах, семінарах тощо) – у 71, в яких Інститут був організатором / співорганізатором, та в 344 інших конференціях, наукових і публічних заходах (у т. ч. у 77 закордонних та у 277 – в Україні).

Загальна кількість доповідей та виступів науковців Інституту на науково-комунікаційних заходах у 2017-22 рр. – 674, у т. ч.:

- 244 – на науково-комунікаційних заходах, в яких Інститут був організатором / співорганізатором;
- 98 – на інших закордонних конференціях, семінарах та круглих столах;
- 332 – на інших науково-комунікаційних заходах в Україні.

Інститутом здійснювалися заходи щодо належного інформування громадськості в засобах масової інформації як щодо досягнень, важливих результатів наукової діяльності вчених установи, так і щодо актуальних проблем розвитку держави та її регіонів. Установа забезпечує щорічне проведення наукових та науково-просвітницьких заходів у межах Всеукраїнського фестивалю науки. Наукова діяльність та заходи Інституту оперативної та регулярно висвітлювалися на веб-сторінці установи.

Провідні вчені Інституту проводять важливу роботу з висвітлення та оцінювання актуальних подій і соціально-економічної ситуації в державі та представлення громадськості результатів науково-дослідної діяльності Інституту в засобах масової інформації. Протягом 2017-2022 рр. науковці Інституту взяли участь у 43 телепередачах та в 14 радіопередачах, а також дали 131 інтерв'ю для різноманітних телепрограм і випусків новин на центральних і регіональних телеканалах. Тематика публічних дискусій у теле- та радіоетерах була різноплановою: оцінка економічного стану нашої країни, відкриття земельного ринку, тенденції міграційних процесів і проблеми української трудової міграції, система організації влади в Україні, реформа децентралізації, створення нової мережі адміністративних районів, формування об'єднаних територіальних громад, малі міста після адмінреформи, формування місцевих бюджетів, проблеми мікрокредитування, вплив карантинних обмежень і війни на економіку України тощо.

Основна увага в розвитку співробітництва із закладами вищої освіти зосереджувалася на реалізації програми діяльності науково-навчального комплексу «Економосвіта» (створений у 2003 р.), учасниками якого, крім Інституту, є такі установи: Львівський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Інститут економіки та менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль), Львівський торговельно-економічний національний університет, Луцький національний технічний університет, Волинський національний університет ім. Л. Українки, ГО «Інститут транскордонного співробітництва та європейської інтеграції», Державна вища технічно-економічна школа в Ярославі (Польща).

До результатів роботи Інституту в межах комплексу у звітному періоді слід віднести:

- кооперацію в питаннях забезпечення підготовки висококваліфікованих спеціалістів у сфері економічної діяльності (залучення науковців Інституту до навчального процесу в закладах вищої освіти комплексу та головування в ДЕКАх установ комплексу);
- залучення науковців з установ комплексу до виконання науково-дослідних робіт Інституту, участь науковців Інституту у виконанні НДР установ-партнерів;
- підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних кадрів (підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників, захист на спеціалізованих радах кандидатських і докторських дисертацій фахівцями з установ комплексу);
- спільна видавнича діяльність (публікація спільних монографій, навчальних посібників, збірників наукових праць тощо);
- організація щорічних конкурсів наукових робіт з проблем розвитку регіональної економіки та транскордонного співробітництва імені М. І. Долишнього, який проводився серед молодих учених установ-учасників комплексу «Економосвіта»;
- спільне проведення 29 науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів з актуальних проблем економіки.

Інститут координував свою діяльність з Відділенням економіки НАН України, Західним науковим центром НАН України та МОН України та співпрацював з академічними інститутами, іншими науковими установами, громадськими організаціями та асоціаціями під час виконання досліджень і практичного впровадження їх результатів, підготовки аналітичних та експертних матеріалів, організації конференцій та круглих столів тощо.

Наприклад, Інститутом забезпечувалося проведення щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Територіальний розвиток і регіональна політика: сучасний стан та орієнтири подальших реформ» у форматі «Економічні дискусії на Світязі» (Світязь, Волинська область), до участі в якій широко залучалися представники інших установ Відділення економіки НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, органів державної влади та місцевого самоврядування (у 2017-2019 рр., до пандемії, було проведено три такі конференції).

Спільно з іншими установами Відділення економіки НАН України науковці Інституту взяли участь у підготовці Національної доповіді «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу» (2017 р.), а у 2022 р. долучилися до підготовки наукової доповіді «Повоєнна розбудова України (візія Відділення економіки НАН України».

З метою апробації результатів досліджень Інститут брав активну участь у науково-комунікативних та публічних заходах міжнародного й вітчизняного рівнів та активно співпрацював з науковими установами, професійними асоціаціями та об'єднаннями, неурядовими та громадськими організаціями, зокрема:

- з проблематики досліджень сталого розвитку Карпат – з Інститутом екології Карпат НАН України, Закарпатським регіональним центром соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України, Львівським центром розвитку місцевого самоврядування, Міжнародною громадською організацією «Світовий конгрес бойків», Всеукраїнською екологічною лігою;
- з проблематики розвитку сільських територій та АПК – з Львівською аграрною дорадчою службою, Агенцією місцевого економічного розвитку Яворівщини, а також Національним науковим центром «Інститут аграрної

економіки» та Інститутом агроекології і природокористування Національної академії аграрних наук України;

- з проблематики адміністративно-територіальної реформи в Україні і використання фінансового ресурсу місцевих бюджетів – з Львівським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Львівським центром розвитку місцевого самоврядування, Львівським регіональним відділенням Асоціації об'єднаних територіальних громад; з громадськими організаціями «Агенція європейських інновацій», «Європейський діалог», «Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень» та «Інститут регіонального розвитку»;
- з проблематики просторового розвитку – Львівською та Запорізькою торгово-промисловими палатами, Радою підприємців Львівської області, Асоціацією міст України, Центром ім. Митрополита Андрея Шептицького Українського католицького університету;
- з проблематики транскордонного співробітництва – з Регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень у Львові, ГО «Інститут транскордонного співробітництва та європейської інтеграції», Асоціацією органів місцевого самоврядування.

Міжнародне наукове співробітництво Інституту здійснюється для забезпечення входження вчених установи у світовий та європейський науковий простір, налагодження зв'язків із зарубіжними науковими установами та вченими за науковим профілем Інституту, представлення результатів досліджень Інституту міжнародній науковій спільноті, підготовки та реалізації спільних дослідницьких проєктів.

Основними формами міжнародної співпраці Інституту є організація спільних наукових конференцій, круглих столів і семінарів, публікація статей у виданнях установ-партнерів, здійснення наукових досліджень визначеної тематики, підготовка та реалізація спільних проєктів, підготовка спільних публікацій, академічний обмін тощо. Через пандемію COVID-19 і повномасштабну збройну агресію РФ можливості міжнародного співробітництва у 2020-22 рр. були суттєво звужені.

Співробітництво із закордонними установами здійснювалося як на основі прямих двосторонніх зв'язків, так і в межах дво- та багатосторонніх угод про наукову співпрацю. На кінець 2022 р. діяли 16 угод про співробітництво з науковими установами, закладами вищої освіти Польщі, Румунії, Молдови, Сербії та Угорщини. За звітний період укладено 8 угод про співробітництво, припинили дію 4 угоди.

З 2018 р. Інститут є учасником програми ЕРАЗМУС+, напрям Жан Моне (за підтримки Європейського інструменту сусідства – European Neighbourhood Instrument) на виконання Міжнародного договору – Рамкової угоди між Урядом України та Комісією Європейських Співтовариств від 12.12.2006 р.), що створює можливості щодо фінансового забезпечення академічного обміну, закордонних відряджень, створення мережі партнерства та виконання спільних дослідницьких проєктів.

У 2018-2022 рр. здійснювалося виконання проєкту «Стимулювання місцевого економічного зростання в прикордонних регіонах у процесі інтеграції до ЄС: кращі практики країн Східного партнерства» за міжнародним грантом у межах програми ЕРАЗМУС+. Інститут був координатором проєкту (партнери проєкту – наукові установи Румунії, Польщі, Угорщини та Молдови). Проєкт був спрямований на дослідження стану розвитку транскордонного співробітництва України з країнами-членами ЄС на місцевому рівні та перспектив його розвитку в контексті реформи децентралізації, поширення європейських знань щодо

шляхів покращення економічного зростання місцевих громад у прикордонних регіонах країн Східного партнерства.

За результатами конкурсу проектів Вишеградського фонду (Visegrad+ Grants 2022) одним з переможців стала грантова заявка від Інституту «Increasing the capacity of freight transportation infrastructure on EU-Ukraine borders» («Розвиток інфраструктури вантажних перевезень вздовж кордону ЄС з Україною»). Проект реалізується спільно з Вищою школою бізнесу (WSB University, Poland), Інститутом географії Словацької академії наук (Institute of Geography of the Slovak Academy of Sciences, Slovakia), Університетом Дебрецена (University of Debrecen, Hungary) та Університетом Орадя (University of Oradea, Romania). Термін виконання: жовтень 2022 р. – березень 2024 р.

У звітний період Інститутом спільно з Інститутом розвитку села та землеробства Польської академії наук виконувалися також 3 проекти за результатами спільних конкурсів Національної академії наук України та Польської академії наук у межах реалізації міжакадемічної Угоди.

У звітному періоді як установою-співвиконавцем Інститутом виконувалися 5 міжнародних проектів (з них 3 – завершено) загальним обсягом фінансування 82,8 тис. євро. Науковці Інституту як експерти також взяли участь у реалізації низки проектів, які виконувалися за підтримки міжнародних і закордонних фондів та програм (зокрема програми USAID, програми «Польська допомога для розвитку» Міністерства закордонних справ Республіки Польщі, грантової підтримки Міністерства закордонних справ і у справах Співдружності націй Великої Британії, Міжнародного фонду «Відродження та ін.», а також у виконанні спільних досліджень із закордонними установами-партнерами в межах двосторонніх угод про співпрацю (із Жешувським і Лодзьким університетами, Вищою банківською школою в Познані тощо). Окрім того, молоді науковці отримували індивідуальні гранти для проведення досліджень, зокрема Асоціації регіонального розвитку (Велика Британія), стипендіальних програм Уряду Республіки Польща, Польської та Австрійської академії наук.

З польськими установами співробітництво розвивалося в межах діяльності наукового інформаційно-статистичного транскордонного кластера «Інфостат Україна – Польща», створеного у 2013 р. Його учасниками є ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Головне управління статистики у Львівській області, Львівський національний університет імені І. Франка, Львівська обласна спілка економістів України – з української сторони; Статистичне управління Підкарпатського воєводства (м. Жешув), Жешувський університет, Центр статистичних досліджень і освіти Головного управління статистики Польщі (м. Варшава) – з польської сторони. У 2017 р. за ініціативою учасників кластера підготовлено та опубліковано спільну колективну монографію «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва» («Socio-economic potential of cross-border cooperation»). У 2018 р. за ініціативою учасників кластера була проведена Міжнародна наукова конференція «Транскордонна статистика та просторова згуртованість – проблеми та перспективи», в якій взяли участь представники науки та державної статистики Польщі, Австрії, Греції, КНР, Словаччини, Румунії, Франції, Швейцарії, Німеччини, Туреччини, Нідерландів та України.

За звітний період Інститут був безпосереднім співorganizатором 47 міжнародних конференцій, семінарів і круглих столів (у т. ч. п'ять проведено за кордоном, 29 – у гібридному чи онлайн-форматі). Слід зазначити започаткування практики проведення наукових семінарів для молодих вчених Інституту із запрошенням іноземних науковців. За звітний період проведено шість таких семінарів, на яких із доповідями / лекціями виступили науковці із Фінляндії, Франції та Польщі.

Набула подальшого розвитку також підготовка спільних публікацій: за звітний період у співавторстві з іноземними науковцями опубліковано 5 монографій та 17 статей.

У звітний період під час практичного впровадження результатів досліджень Інститутом було налагоджено співпрацю із професійними асоціаціями та підприємницькими структурами. Розробки Інституту з питань удосконалення взаємодії бізнесу та влади на регіональному рівні, міжмуніципального співробітництва, перспектив розвитку промисловості регіонів України, просторових форм організації бізнесу, структурної трансформації економіки міст, управління активами підприємницького сектору, оцінювання міграційної активності населення та наслідків зовнішньої та вимушеної внутрішньої міграції населення, відновлення економіки регіонів тощо, висвітлені в наукових доповідях, доповідних записках, аналітичних та експертних матеріалах, рекомендаціях, надсилалися до Українського союзу промисловців і підприємців, Асоціації міст України та її регіональних відділень, Федерації професійних спілок України, регіональних торгово-промислових палат, Всеукраїнської екологічної ліги, Асамблеї аграрних палат України, Львівського обласного об'єднання організацій роботодавців Львівської обласної асоціації малого і середнього підприємництва та інших організацій і були використані ними роботі.

Під час практичного впровадження результатів досліджень, підготовки прогнозних та аналітичних документів національного значення, організації та проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій та круглих столів у звітний період Інститутом було налагоджено співпрацю із центральними органами державної влади. Розробки Інституту із широкого спектра проблем регіональної політики та соціально-економічного розвитку регіонів України, висвітлені в наукових доповідях, доповідних записках, аналітичних та експертних матеріалах, рекомендаціях, надсилалися, зокрема, до:

- Офісу Президента України; Кабінету Міністрів України; Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України; Міністерства економіки України; Міністерства фінансів України; Міністерства закордонних справ України; Міністерства енергетики та захисту довкілля України; Міністерства соціальної політики України; Міністерства цифрової трансформації України; Міністерства юстиції України; Міністерства культури та інформаційної політики України; Державної митної служби України; Державної прикордонної служби України; Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру; Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; Державної служби геології та надр України; Державної служби України з питань праці; Державної служби статистики України; Державної міграційної служби України; Державної регуляторної служби України; Державного агентства розвитку туризму України;
- комітетів Верховної Ради України з питань: організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування; економічного розвитку; бюджету; фінансової, податкової та митної політики; аграрної та земельної політики; енергетики та житлово-комунальних послуг; екологічної політики та природокористування; цифрової трансформації;
- та були використані ними під час підготовки та прийняття законодавчих і нормативних актів, документів програмного та концептуального характеру, а також у поточній діяльності. Усього за період 2017-2022 рр. науковцями Інституту підготовлено та надіслано в органи влади національного рівня 185 розробок, з них упроваджено – 108.

Під час виконання науково-дослідних робіт і практичного впровадження їх результатів налагоджена співпраця із державними адміністраціями практично всіх регіонів України, обласними радами, міськими радами обласних центрів, органами місцевого самоврядування регіонів України. Зокрема, у 2022 р.

підготовлено та направлено до Бучанської районної ради Київської області проект Закону України «Про спеціальну економічну зону на території Бучанського району Київської області».

Інститут є координаційним центром у Західному регіоні України з проблематики *досліджень сталого розвитку Карпат*. Співробітники Інституту були залучені до робочої групи з розроблення проекту цільової Програми розвитку гірських територій Львівської області (2017 р.) та взяли активну участь в обговоренні проекту Концепції Державної програми розвитку гірських територій Українських Карпат на період до 2023 року. 17.05.2018 р. було проведено засідання круглого столу «Розвиток гірських територій Карпат: європейський досвід і вітчизняні перспективи», у роботі якого, окрім науковців Львова та Ужгорода, взяли участь представники органів регіональної та місцевої влади Львівщини та Івано-Франківщини, а також керівники органів місцевого самоврядування гірських районів Львівської області.

Інститут тісно співпрацював з органами влади обласного та районного рівня, органами місцевого самоврядування в питаннях *реформування адміністративно-територіального устрою держави*. Зокрема, науковці Інституту як експерти взяли участь у виконанні проекту «Підготовка та громадське обговорення обґрунтованої пропозиції нового районного (повітового) поділу всіх областей в рамках реформи місцевого самоврядування України», у межах якого здійснено моделювання нової мережі районів Вінницької, Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей, і взяли участь у публічних заходах з їх обговорення в 10 областях України (2020 р.).

За звітний період 6 дослідників Інституту отримали науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук), 9 – науковий ступінь доктора наук, 6 – вчене звання старшого наукового співробітника.

Серед важливих відзнак, які отримали дослідники установи у звітний період:

- Указом Президента України № 188/2018 від 27.06.2018 р. директору Інституту д.е.н., проф. Кравціву В. С. присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України»;
- Указом Президента України № 426/2018 від 14.12.2018 р. д.е.н., проф. Давимуці С. А. призначено державну стипендію для видатних діячів науки;
- к.е.н. Левицька О. О. нагороджена премією Президента України для молодих вчених 2019 р. за цикл наукових праць «Розвиток людського потенціалу системи охорони здоров'я України в умовах внутрішніх трансформацій і глобальних викликів» (Указ Президента України № 903/2019 від 13.12.2019 р.);
- д.е.н., проф. Кравців В. С., д.е.н., проф. Сторонянська І. З. та к.е.н., с.н.с. Жук П. В. стали лауреатами Премії НАН України імені М. І. Туган-Барановського (постанова Президії НАН України № 40 від 13.02.2019 р.) за цикл праць «Децентралізація влади та реформування адміністративно-територіального устрою в Україні» за результатами конкурсу 2018 р.;
- д.е.н., с.н.с. Біль М. М. та к.е.н. Бараняк І.е. нагороджені премією Президента України для молодих вчених 2022 р. за цикл наукових праць «Міграційна активність населення України: соціально-економічні виклики та механізми регулювання» (Указ Президента України № 809/2022 від 20.11.2022 р.);
- Указом Президента України № 851/2022 від 09.12.2022 р. державну стипендію для видатних діячів науки призначено д.е.н., проф. Мокію А. І. (2022 р.)

В Інституті функціонує Рада молодих вчених (голова Ради – д.е.н. Мульська О. П.), яка здійснює роботу з підвищення професійного рівня молодих науковців, залучення наукової молоді до участі в науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових семінарах і тренінгах для молодих вчених, інформує

та популяризує різноманітні види (державні та академічні) підтримки молодих вчених у формі премій, стипендій і грантів, а також забезпечує співробітництво з радами молодих вчених закладів вищої освіти й академічних установ України та за кордоном.

Зважаючи на сучасні виклики, які стоять перед країною в умовах воєнного стану та завдання післявоєнного відновлення держави та її регіонів, пріоритетними напрямками наукових досліджень Інституту на середньострокову перспективу, зокрема, повинні стати:

- модернізація регіональної політики в Україні в умовах сучасних викликів;
- структурні зрушення економіки під впливом воєнних дій: міжрегіональний та регіональний вимір;
- інструментарій стимулювання місцевого економічного розвитку у воєнний та повоєнний період;
- посилення економічної та соціально-гуманітарної згуртованості регіонів України;
- адміністративно-територіальна реформа: зміна функцій органів влади та місцевого самоврядування відповідно до безпекових ризиків та викликів післявоєнного відновлення;
- зміна моделі бюджетного вирівнювання територій в умовах сучасних викликів;
- ризики територіальної розбалансованості системи розселення та шляхи їх подолання;
- трансформація регіональних ринків праці та механізми забезпечення продуктивної зайнятості в контексті післявоєнного відновлення;
- відновлення та модернізація транспортної і логістичної інфраструктури;
- забезпечення екологічної безпеки регіонів в умовах сучасних викликів.

Інші напрями стратегічного розвитку Інституту:

- підвищення рівня та ефективності фундаментальних і прикладних досліджень, розвиток системи здійснення їх оцінювання та моніторингу;
- координація наукових досліджень Інституту з Відділенням економіки НАН України, створення спільних робочих груп з установами Відділення для розроблення документів стратегічного, прогностичного, концептуального характеру та здійснення досліджень для наукового забезпечення реалізації стратегії відновлення України;
- поглиблення співпраці з органами центральної та регіональної влади; активізація науково-експертної діяльності в інтересах та на замовлення органів влади; виконання прикладних досліджень з актуальних питань післявоєнного відновлення держави та її регіонів та практичне впровадження їх результатів; висвітлення результатів досліджень на комунікативних заходах міжнародного та вітчизняного рівнів та у засобах масової інформації;
- розвиток співпраці із закладами вищої освіти в межах спільних навчально-наукових структур, у забезпеченні підготовки докторів філософії та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, у залученні науковців установи до викладацької діяльності та підготовки сучасних підручників і посібників для закладів вищої освіти; реалізація спільних дослідницьких проектів;
- вдосконалення видавничої діяльності (широке представлення результатів досліджень Інституту в доступній світовій науковій спільноті сучасній формі; підвищення рейтингів наукових видань Інституту; збільшення обсягів наукових публікацій у міжнародних рейтингових виданнях);
- подальша інтеграція у міжнародне наукове співтовариство (розширення мережі наукових зв'язків з науковими установами країн-членів ЄС; входження Інституту в міжнародні дослідницькі мережі; активізація участі науковців Інституту в міжнародних наукових програмах і дослідницьких проектах);

- покращення матеріально-технічного та інформаційного забезпечення здійснення досліджень.

Стратегія установи щодо залучення коштів від третіх сторін передбачає диверсифікацію джерел фінансування досліджень за рахунок розширення частки програмно-цільової, конкурсної та госпдогвірної тематики, обсягів наукових та експертних послуг, активне використання можливостей вітчизняних та міжнародних наукових програм і грантів, залучення молодих науковців Інституту до участі в конкурсах на виконання проектів і здобуття грантів для молодих вчених.

У питаннях використання інформаційних технологій передбачається:

- забезпечення подальшого ведення та оновлення цифрових даних в межах електронних ресурсів НАН України, зокрема в межах цифрової моделі системи суб'єктів (ЦМСС) НАН України, Розподіленої інформаційної технології підтримки науково-організаційної діяльності НАН України (РІТ НОД НАН України), а також представлення установи на корпоративному та публічному порталах НАН України у домені nas.gov.ua;
- розширення можливостей доступу працівників Інституту до міжнародних баз наукової інформації (Scopus, Web of Science, Springer, Research4Life та ін.);
- забезпечення належного функціонування інформаційних електронних ресурсів Інституту (веб-сторінки Інституту, веб-сторінок періодичних видань, інтранет-сервера) та оперативного висвітлення інформації про діяльність Інституту;
- подальша модернізація комп'ютерного парку Інституту сучасними ПК;
- придбання спеціалізованого дослідницького програмного забезпечення та ліцензованого програмного забезпечення MS Windows, MS Office.

На сьогодні в Інституті сформована структура наукових підрозділів і висококваліфікований колектив вчених і спеціалістів, здатних успішно виконувати дослідження за профілем діяльності установи. Важливим завданням є збереження кадрового потенціалу Інституту в умовах сьогодення, підвищення професійного рівня наукових кадрів і залучення до наукової діяльності талановитої молоді, створення належних умов для ефективної наукової праці.

Кравців Василь Степанович – доктор економічних наук, професор, директор ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: kravciv@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5618-0392>).

Kravtsiv Vasyl Stepanovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Director of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 22.04.2023 р.